

VERSLAG TOEKOMSTATELIER PLATTELANDSPACT 3/6/2025

‘ECONOMISCHE BEDRIJVIGHEID EN VERNIEUWING’

Het traject naar een Plattelandspact vertrekt vanuit een inspirerend toekomstbeeld voor een schitterend platteland in 2050, opgebouwd rond vijf kernfacetten:

- Een kwalitatieve, veerkrachtige en multifunctionele open ruimte
- Een levendige, aantrekkelijke en gezonde woonomgeving
- Een warme en zorgzame gemeenschap
- Een plek voor economische bedrijvigheid en vernieuwing
- Besturen en burgers die samen het verschil maken

Voor elk van deze facetten organiseerden we een toekomstatelier, waarin we samen met deelnemers van Vlaamse, provinciale en lokale overheden, het middenveld en kennisinstellingen het toekomstbeeld verder vormgaven.

Op **dinsdag 3 juni vond in het Hellingenfort in Borgloon** het vierde toekomstatelier plaats, rond het thema van de economische bedrijvigheid en vernieuwing. Dit document bundelt de belangrijkste inzichten en bouwstenen die tijdens dit atelier naar voren kwamen. In dit toekomstatelier waren er een 40-tal deelnemers. In bijlage is een overzicht van de verschillende organisaties die deelgenomen hebben te vinden.

Status van dit document

Dit document heeft geen formele status. Het is een werkdokument, opgesteld op basis van de input van deelnemers, verwerkt met behulp van AI en nagelezen door de moderatoren. Samen met andere werkdokumenten en verdere analyses vormt het een bouwsteen voor het Vlaams Plattelandspact.

INHOUD

Verslag toekomststatelier Plattelandspact 3/6/2025	1
‘Economische bedrijvigheid en vernieuwing’	1
1 Verloop van het toekomststatelier	3
2 Verslag van de subfacetten	4
2.1 Een gezond en duurzaam landbouw- en voedselsysteem	4
2.1.1 Toekomstbeeld aan het begin van de sessie	4
2.1.2 Aanvullingen door de deelnemers	4
2.1.3 Verdieping subfacet aan de gesprekstafel	5
2.2 Volop inzetten op bio-economie	9
2.2.1 Toekomstbeeld aan het begin van de sessie	9
2.2.2 Aanvullingen door de deelnemers	9
2.2.3 Verdieping subfacet aan de gesprekstafel	10
2.3 De kmo’s en ondernemingen als economische motor	15
2.3.1 Toekomstbeeld aan het begin van de sessie	15
2.3.2 Aanvullingen door de deelnemers	16
2.3.3 Verdieping subfacet aan de gesprekstafel	16
2.4 Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen	18
2.4.1 Toekomstbeeld aan het begin van de sessie	18
2.4.2 Aanvullingen door de deelnemers	18
2.4.3 Verdieping subfacet aan de gesprekstafel	19
2.5 Inzetten op competenties en talent	22
2.5.1 Toekomstbeeld aan het begin van de sessie	22
2.5.2 Aanvullingen door de deelnemers	23
2.5.3 Verdieping subfacet aan de gesprekstafel	23
Bijlage	27

[illegible]

1 VERLOOP VAN HET TOEKOMSTATELIER

Het toekomstatelier werd opgedeeld in 3 stappen:

1. Aanvulling van het toekomstbeeld

In deze eerste stap verdiepten we het toekomstbeeld rond economische bedrijvigheid en vernieuwing. We gingen van start met een eerste levendige tekst, die de deelnemers in dialoog met elkaar verrijkten en aanscherpten.

2. Verdieping van de subfacetten aan gesprekstafels

Aan verschillende gesprekstafels werd vervolgens ingezoomd op een specifiek subfacet van economische bedrijvigheid en vernieuwing. Inspirerende praktijken uit het veld vormden een leidraad voor de gesprekken. Via de methodiek *Continue – Start – Stop – Synergie* brachten deelnemers in kaart:

- Welke goede praktijken we moeten verderzetten omdat ze vandaag al goed werken en waarom ze goed werken (continue);
- Welke nieuwe acties nodig zijn om deze goede praktijken op te schalen (start);
- Welke knelpunten weggewerkt moeten worden om de goede praktijken op te kunnen schalen (stop);
- Waar er kansen zijn voor samenwerking of versterking (synergie).

3. Aanvulling op verdieping van de subfacetten

Tot slot kregen de deelnemers de kans om ook feedback en ideeën aan te reiken bij de subfacetten die ze niet rechtstreeks hadden besproken, zodat we het geheel maximaal konden verrijken.

2 VERSLAG VAN DE SUBFACETTEN

2.1 EEN GEZOND EN DUURZAAM LANDBOUW- EN VOEDSELSYSTEEM

2.1.1 Toekomstbeeld aan het begin van de sessie

Kernboodschap toekomstbeeld: Het platteland is essentieel voor duurzame productie van gezond voedsel en grondstoffen. We zetten in op lokaal ondernemerschap en regionale voedselstrategieën om de landbouw te versterken en een veerkrachtig lokaal voedselsysteem uit te bouwen dat rendabel is voor de producenten en rechtvaardig voor alle betrokkenen.

Omschrijving

Het platteland speelt een sleutelrol in de productie van duurzaam en gezond voedsel, producten en grondstoffen voor de bio-economie. Zowel voor de voedselzekerheid als om afhankelijkheid van externe actoren en factoren te vermijden, is het essentieel om het ondernemerschap binnen de landbouw(transitie) te ondersteunen. We zetten in op een ketenaanpak om de marktpositie van de landbouwer te versterken met aandacht voor een eerlijk inkomen.

De landbouw- en agro-voedingssector hebben hun historische plek op het platteland. We onderhouden en (her)connecteren de band tussen landbouwers en de steeds veranderende plattelandsgemeenschap. Ook ruimtelijk wordt de agrarische structuur beschermd opdat duurzame agrarische activiteiten zich duurzaam kunnen blijven ontplooiën. Naast inzetten op korte keten en andere verdienmodellen wordt hierbij ook de kaart getrokken van (technologische) innovatie zoals het gebruik van precisielandbouw en AI om de impact van landbouw op de omgeving te minimaliseren.

We zetten in op lokale en regionale voedselstrategieën en ondersteunen initiatieven rond duurzame consumptie, korte ketens, voedselhubs, biolandbouw en circulaire kringlopen.

2.1.2 Aanvullingen door de deelnemers

Een duurzame toekomst voor de landbouw: ruimte, inkomen en verbondenheid

De toekomst van onze landbouw vereist een geïntegreerde aanpak waarin zowel economische, ecologische als sociale aspecten worden verzoend. Eén van de uitdagingen is het beschermen van landbouwgrond en het garanderen van voldoende ruimte voor voedselproductie. Dit vraagt om een duidelijke visie op ruimtelijke ordening, waarbij ook ruimte wordt vrijgemaakt voor jonge landbouwers én ondernemers in de sector. In dit kader is het belangrijk om na te denken over zonevrije functiewijzigingen: hoe kunnen bestaande gebouwen worden herbestemd zonder de landbouwfunctie in het gedrang te brengen?

Het ondersteunen van het landbouwinkomen blijft cruciaal, zeker in tijden van toenemende economische druk. Hierin speelt het verdienmodel van de landbouwer een centrale rol. Een succesvol verdienmodel steunt op drie pijlers: de markt, de locatie en de (management)capaciteiten en visie van de boer. Landbouwers moeten de

vrijheid hebben om hun eigen keuzes te maken binnen dit kader. Sommigen kiezen ervoor om toerisme te integreren in hun werking en zo de kloof tussen boer en burger te verkleinen. Dit versterkt de maatschappelijke verbondenheid met landbouw én creëert nieuwe inkomstenbronnen.

Daarnaast biedt de korte keten interessante mogelijkheden, al blijft het belangrijk om ook ruimte te laten voor export, zeker in functie van afzet zekerheid. Korte keten-initiatieven kunnen alleen succesvol zijn als ook de consument mee in het verhaal stapt. Vandaag beslist de consument alles, wat zijn rol in de voedselketen bijzonder bepalend maakt. Sensibilisering is daarom essentieel: consumenten bewust maken van duurzame keuzes en het belang van lokale alternatieven versterkt het draagvlak voor de korte keten en duurzame landbouw.

Het voedselsysteem biedt bovendien een belangrijke hefboom om gezond en betaalbaar voedsel toegankelijk te maken voor kansengroepen. Landbouw moet dan ook niet alleen economisch, maar ook maatschappelijk relevant zijn.

Tot slot is kennis van de bodem onmisbaar. Onderzoek naar de impact van pesticiden en sproeistoffen op onze bodems moet ons in staat stellen om duurzamer te telen, met oog voor de gezondheid van mens en milieu. Alles wat we doen, moet gebeuren met respect voor het draagvlak van het landschap. Alleen zo bouwen we aan een landbouwsysteem dat robuust, toekomstgericht en gedragen is door de hele samenleving.

2.1.3 Verdieping subfacet aan de gesprekstafel

2.1.3.1 Goede praktijken en onderliggende succesfactoren en drijfveren (continue)

Korte keten-initiatieven, zoals hoevewinkels of lokale verkoop, worden algemeen gezien als een duurzame en veelbelovende manier om extra inkomsten én verbondenheid te creëren op het platteland. Ze brengen consument en boer dicht bij elkaar, zijn gunstig voor het klimaat en stimuleren de lokale economie. Ook bieden ze soms een bijkomend inkomen voor landbouwers. Toch benadrukken veel betrokkenen dat de korte keten geen toverformule is. Er blijft nood aan ondersteunend beleid om deze initiatieven levensvatbaar te maken.

Landbouwcoöperaties en landbouwconsortia: Samenwerking tussen landbouwers – via consortia, coöperaties of gedeelde verwerkingsinfrastructuur – wordt als een belangrijke hefboom gezien. Door samen te werken kunnen landbouwers schaalvoordelen behalen, kosten delen en efficiënter logistiek organiseren. Er zijn succesvolle voorbeelden van online platforms die gezamenlijke verpakking, verdeling en afzet mogelijk maken. Toch is samenwerken niet altijd eenvoudig. Het vraagt inspanningen op vlak van organisatie, administratie en financiën.

Quote: “Omdat je samenwerkt, samen afzet, samen logistiek organiseert – dat is wel onze visie. Daar moeten we heen. Want als elk boerke op zijn eigen blijft, korte keten of gewoon, maakt niet uit – dan is er geen toekomst. Het zal samen of niet zijn.”

Bewustmaking en educatie – de consument beslist: De consument wordt vaak benoemd als de meest bepalende schakel in de voedselketen, “Het is degene die alles beslist.” Daarom is sensibilisering en educatie van burgers essentieel om duurzame keuzes te stimuleren. Bij veel CSA-boerderijen wordt actief ingezet op sensibilisering,

maar er is ook nood aan een bredere aanpak, met bijzondere aandacht voor jongeren. Landbouweducatie in scholen – via lespakketten, bedrijfsbezoeken, stages of initiatieven zoals ‘jonge boeren voor de klas’ van de Groene Kring – helpt voedselvervreemding tegengaan en brengt jongeren weer in contact met duurzame landbouw. Er klinkt een duidelijke oproep om onderwijsdoelstellingen rond voeding en landbouw te verankeren in het curriculum van het lager en secundair onderwijs. Ook lerarenopleidingen moeten hier meer aandacht aan besteden.

CSA-modellen – verbindend en vernieuwend: Community Supported Agriculture (CSA) wordt gezien als een innovatief model dat samenwerking bevordert en de kloof tussen boer en consument verkleint. Tegelijk zijn er uitdagingen op vlak van organisatie, continuïteit en levensvatbaarheid. De toekomst van CSA vraagt om beleidsmatige ondersteuning en flexibiliteit om zich aan te passen aan veranderende contexten.

Diversificatie als extra troef: Steeds meer landbouwers zoeken naar bijkomende inkomsten via nevenactiviteiten zoals zorg, recreatie, kinderopvang of samenwerking met de sociale economie. Dit verbindt landbouw met andere maatschappelijke functies en versterkt het verdienmodel van het landbouwbedrijf.

Ondersteuning landbouwers naar duurzame bedrijfsvoering: Een voorbeeld hiervan is het KLIMREK-project, waarbij klimaatconsulenten landbouwers begeleiden naar een duurzamere bedrijfsvoering. Zo krijgen boeren niet alleen ondersteuning bij het nemen van klimaatmaatregelen, maar ook inzichten om hun bedrijf efficiënter en veerkrachtiger te maken. Bovendien kunnen sectoren op deze manier hun prestaties vergelijken en van elkaar leren.

Voedselstrategieën: Het opstellen van (boven)lokale voedselstrategieën wordt als een goede praktijk beschouwd. Zo'n strategie geeft richting aan keuzes rond productie, consumptie, logistiek en korte keten. Toch wordt ervoor gepleit om niet elke gemeente afzonderlijk een strategie te laten uitwerken, maar in te zetten op regionale samenwerking. In de praktijk blijkt dit nog vaak moeilijk: gemeenten werken meestal afzonderlijk, of missen een overkoepelend kader op provinciaal of Vlaams niveau. Er is nood aan een duidelijk framework dat alle actoren betreft – van landbouwers tot consumenten – en aandacht geeft aan zowel de aanbodzijde (productie) als de vraagzijde (consumptie).

2.1.3.2 Opschaling (start)

Om inspirerende voorbeelden in de landbouwsector op grotere schaal ingang te doen vinden, zijn een aantal aspecten van cruciaal belang:

Samenwerking als hefboom voor de toekomst: Samenwerking wordt breed erkend als een essentiële voorwaarde om duurzame en innovatieve landbouwmodellen mogelijk te maken. Zo bieden landbouwcoöperaties – waarbij verschillende landbouwers of ondernemers met elk hun specialisatie samenwerken op één locatie – interessante perspectieven. Deze aanpak maakt arbeidsverdeling, schaalvoordelen en onderlinge complementariteit mogelijk. Het is vooral geschikt voor sectoren zoals groenten- en zuivelproductie, en minder evident voor bijvoorbeeld vleesproductie, omwille van logistieke en regelgevende beperkingen. Toch blijft dit model voorlopig eerder de uitzondering dan de regel. Het vergt vertrouwen, duidelijke afspraken én een beleid dat ruimte laat voor dit soort samenwerking. Het coöperatiemodel wordt gezien als een veelbelovende piste om de toekomst van kleinschalige en innovatieve landbouw in Vlaanderen te versterken, maar vraagt actieve stimulatie en opvolging vanuit beleid.

Ook samenwerking op andere niveaus – bijvoorbeeld rond logistiek, verpakking, transport en gezamenlijke verkoop – wordt genoemd als een noodzakelijke voorwaarde om korte keten-initiatieven duurzaam en rendabel te houden. Hiervoor is vaak een coördinerende rol nodig, zoals een voedselregisseur of lokale trekker, die de samenwerking faciliteert en structureel ondersteunt.

Visie én actie – van plannen naar praktijk: Een heldere, gedeelde visie op de toekomst van landbouw en voeding is essentieel. Maar deelnemers uiten bezorgdheid dat dit soort denkoefeningen te vaak blijven steken in intenties zonder concrete uitwerking. Om echt impact te maken, moet er een duidelijke vertaalslag komen van visie naar actie – met tastbare, haalbare maatregelen die effectief op het terrein voelbaar zijn.

Inzetten op landbouweducatie en bewustmaking: educatie is een krachtige hefboom voor verandering. Door kinderen en jongeren te betrekken bij landbouw en voedselproductie – via onderwijs, boerderijbezoeken, stages en media – kan de kloof tussen consument en producent verkleind worden. Landbouweducatie helpt niet alleen bij bewustmaking rond voeding en duurzaamheid, maar ondersteunt ook het maatschappelijk draagvlak voor lokale en innovatieve landbouwwormen.

Rendabele verdienmodellen ontwikkelen: de zoektocht naar rendabele verdienmodellen is een van de grootste uitdagingen in de sector. Boeren staan onder druk van regelgeving, marktwerking en schaalvereisten. Korte keten, samenwerking en diversificatie bieden kansen, maar zijn lang niet voor elke landbouwer haalbaar of winstgevend. Financiële zekerheid is bovendien niet de enige drijfveer: zingeving, autonomie en maatschappelijke relevantie spelen een even grote rol. Toch is het cruciaal dat landbouwers voldoende ondersteuning krijgen om economische leefbaarheid te garanderen. Toegang tot de markt, kennisdeling, vereenvoudiging van administratie en aangepast beleid zijn hierin onmisbaar.

2.1.3.3 Drempels (stop)

Tijdens de gesprekken kwamen verschillende structurele drempels naar voren die de ontwikkeling en verduurzaming van de landbouwsector bemoeilijken:

Regelgeving en administratieve lasten: Veel landbouwers ervaren de administratieve druk als buitensporig, zeker voor kleine bedrijven. De overvloed aan regelgeving zorgt niet alleen voor extra werk, maar legt ook een directe druk op het landbouwinkomen.

Quote: “De administratieve rompslomp... en de zwakke positie in de keten, en heel de organisatie van onze voedselketen, dat zorgt gewoon voor druk op het landbouwinkomen.”

Versnipperd en incoherent beleid: Een andere grote hindernis is het gebrek aan samenhang binnen het beleid. Verschillende initiatieven komen uit aparte beleidsdomeinen – zoals landbouw en omgeving – maar zijn onvoldoende op elkaar afgestemd. In sommige gevallen spreken maatregelen elkaar zelfs tegen, wat leidt tot verwarring en frustratie op het terrein.

Hoge investeringsdrempels en afhankelijkheid van import: Voor veel landbouwbedrijven vormen de hoge investerings- en afschrijvingskosten een serieuze belemmering om te vernieuwen of te verduurzamen. Specifiek binnen de veeteeltsector werd ook gewezen op de grote afhankelijkheid van ingevoerd veevoeder. Er zijn vandaag te weinig prikkels om zelf eiwitrijke gewassen te telen, wat de veerkracht en duurzaamheid van de sector ondermijnt.

2.1.3.4 Synergiën met andere beleidsdomeinen en facetten.

Lokale ontwikkelingsstrategieën (LOS) als bouwsteen: In het kader van plattelandsontwikkeling is het belangrijk om bestaande initiatieven, zoals de LOS-oefeningen binnen de LEADER-gebieden, actief mee te nemen in dit traject. Deze gebieden hebben reeds veel tijd en middelen geïnvesteerd in het opstellen van een lokale ontwikkelingsstrategie, die nauw aansluit bij de noden en kansen van hun regio. De vraag stelt zich hoe deze strategieën kunnen worden geïntegreerd of afgestemd op de bredere oefening die hier wordt opgestart.

Een holistische visie op landbouw, voedsel en platteland: Voedsel en landbouw zijn bij uitstek transversale thema's. Ze raken aan tal van beleidsdomeinen: landbouw, platteland, economie, biodiversiteit, ruimtelijke ordening, gezondheid, mobiliteit, enzovoort. Daarom is er een duidelijke nood aan een meer holistische en integrale visie. Beleidsmakers en betrokkenen pleiten voor meer samenwerking, kennisdeling en overleg tussen verschillende bestuursniveaus en beleidsdomeinen.

Quote: "Lokale voedselstrategieën raken zowel het plattelands- als het landbouwbeleid."

Quote: "Intergemeentelijke samenwerking of proefprojecten kunnen bruggen bouwen tussen landbouw- en plattelandsbeleid."

Cruciale afstemming met Vlaamse landbouw- en voedselvisie: Een belangrijk aandachtspunt is de afstemming met de Vlaamse landbouw- en voedselvisie, die momenteel in opmaak is. Er leeft discussie over de verhouding tussen deze visietekst en het plattelandsbeleid: maakt de voedselvisie daar deel van uit, of loopt ze parallel? In elk geval is coherentie tussen beide processen cruciaal om versnippering te vermijden en beleidsimpact te vergroten.

Er wordt benadrukt dat landbouw- en plattelandsbeleid sterk in elkaar grijpen, aangezien veel bedrijven op het platteland landbouwbedrijven zijn of ermee verbonden zijn. Tegelijk klinkt de oproep om het plattelandsbeleid breder te maken dan enkel landbouw, en ook aandacht te hebben voor andere functies zoals mobiliteit, basisvoorzieningen en sociaal-economische ontwikkeling.

Quote: "Er zijn ook andere bedrijven, niet-landbouw, en het plattelandsbeleid moet ook dingen zoals mobiliteit en voorzieningen meenemen. Daar zit soms een spanning, omdat landbouw nog erg centraal staat."

Gebiedsgerichte benadering als toekomstmodel: Tot slot wordt een integraal, gebiedsgericht beleid naar voren geschoven als essentieel voor een toekomstgerichte aanpak. In zo'n benadering wordt landbouw beschouwd als één van de bouwstenen van een bredere plattelandseconomie en leefomgeving – in interactie met andere sectoren, functies en maatschappelijke doelen. Dit vraagt om slimme afstemming, ruimte voor lokale invulling en samenwerking op maat van regio's.

2.2.3 Verdieping subfacet aan de gesprekstafel

2.2.3.1 Goede praktijken en onderliggende succesfactoren en drijfveren (continue)

Hubs als plaatsen voor verzamelen en stabiliseren van organisch materiaal en hubs als fysieke of niet-fysieke netwerken van bedrijven en partners (i.e. clusters of netwerken).

- **Bijvoorbeeld: Earth, Plant & Fiber**
 - Brengt ketenactoren samen om kennis, materiaalstromen en problemen uit te wisselen zodat oplossingen sneller en efficiënter gevonden worden.
- **Bijvoorbeeld: Biobased Valley**
 - Een publiek-privaat partnerschap dat ontstond als Ghent Bio-Energy Valley, dat werd opgericht om gemeenschappelijke problemen op gebied van productie, grondstoffen en infrastructuur voor biobrandstoffen aan te pakken.
 - Ook vandaag werkt Flanders Biobased Valley aan de ontwikkeling van bio-economie door middel van samenwerkingsprogramma's, gezamenlijke initiatieven en het creëren van synergie tussen verschillende partners.

Pioniers in de bio-economie

- De Sappmobiel van Nationale Boomgaardstichting heeft een overschot aan pulp
 - Dit wordt deels gerecupereerd als veevoeder, deels vergist in een biogasinstallatie.
 - Maar er is nu ook een potentieel nieuw traject om uit appelpulp eerst de fenolen te extraheren en de rest te vergisten tot bio-ethanol.
- Groenbeheerder AWB Schots in Halen en Gramitherm in Charleroi
 - Groenbeheerder maait, perst en droogt maaisel.
 - Gramitherm verwerkt dit en maakt hier isolatiepanelen van.
- Project 'Van tronc tot snipper' van ILVA
 - In de Vlaamse Ardennen worden landbouwers betaald door ILVA om knotwilgen te beheren (vaak duur en tijdrovend) en het ingezamelde snoeihout wordt versnipperd in de biomassahub van ILVA.
 - De houtsnippers kunnen opnieuw verkocht worden als materiaal voor biomassaketels en verwarmingsinstallaties, mulchmateriaal, strooisellaag, biochar, etc.

Carbon farming

- Het houden en inwerken van reststromen op landbouwbodems.
- Betaling voor koolstofopslag is deel van de bio-economie.

////////////////////////////////////

2.2.3.2 Opschaling (start)

Ketensamenwerking en clustering versterken voor een duurzame bio-economie:

Een goed functionerende bio-economie vereist sterke samenwerking tussen alle actoren in de keten: van landbouwers en natuurbeheerders tot verwerkende bedrijven, kennisinstellingen en eindproducenten. Het actief samenbrengen van deze partijen is cruciaal om kennis uit te wisselen, innovatieve toepassingen te ontwikkelen, de verwerking van biomassa efficiënt te organiseren en nieuwe impulsen te geven aan de plattelandseconomie.

Er wordt gepleit voor ruimtelijke clusters (zoals industrie- en kmo-zones) waar biomassahubs en bedrijven in de bio-economie zich vestigen. Biomassahubs fungeren als fysieke verzamelpunten voor de bundeling, eventuele bewerking of stabilisatie, tijdelijke opslag, kwaliteitscontrole en logistieke afhandeling van biomassa en reststromen. Door de bio-economie te clusteren op één plek wordt de logistiek tussen ketenpartners geoptimaliseerd. Het fysiek dicht bij elkaar brengen van ketenpartners bevordert tevens de samenwerking en uitwisseling. Afstemming tussen verschillende partijen in de keten is namelijk belangrijk wanneer het gaat over bederfelijke biomassastromen. De clustering kan leiden tot diversificatie van economische activiteiten en nieuwe banen scheppen die de welvaart van plattelandsgebieden verhogen.

Ruimtelijke inpassing van bio-economische clusters:

Voor een robuuste bio-economie zijn ook aangepaste ruimtelijke structuren nodig. Er wordt gepleit voor aparte KMO- of industriegebieden die specifiek gericht zijn op duurzame of bio-economische bedrijvigheid. Zo bestaan er al zones waar enkel ecologisch of duurzaam georiënteerde ondernemingen zich mogen vestigen. Hiervoor is er nood aan een dynamische ruimtelijke planning, met gebruik van bestaande instrumenten zoals bijzondere plannen van aanleg die duurzaamheid als richtinggevend kader nemen. Ook het voorzien van clusters in landbouwgebied is het overwegen waard, gelet op de directe link met primaire productie. Men kan hiervoor nieuwe bestemmingscategorieën creëren die tussen landbouw- en industriegebied in zitten, of gebruikmaken van zogenaamde regelluwe zones die innovatie toelaten zonder overregulering.

Verlaag de administratieve last, niet de norm:

Veel ondernemers in de bio-economie botsen op een hoge administratieve last: vergunningsaanvragen, analyses, controles, verplicht rapporteren... Dit is vooral problematisch voor kleinere of experimentele projecten. Er wordt daarom gepleit voor schaalafhankelijke regelgeving en een "faciliterende overheid" die bedrijven begeleidt en ondersteunt, in plaats van louter controleert. Bij controles zou de last vooral bij de overheid moeten liggen in plaats van bij de ondernemer.

Een efficiënte oplossing is een digitale 'one-stop-shop' waar ondernemers hun gegevens slechts één keer moeten aanleveren en die automatisch gedeeld wordt met alle betrokken overheidsinstanties. Op die manier verplaatst de werklast van de ondernemer naar de overheid, zonder de kwaliteit van de controles of normen te verlagen.

Kennis van projectevaluatie moet doorstromen naar beleid en praktijk:

De evaluatie van bio-economische projecten levert waardevolle inzichten op. Deze resultaten mogen echter niet verdwijnen in individuele rapporten. Er is nood aan een centrale kennisbank die toegankelijk is voor zowel

[illegible]

beleid als praktijkspelers. Daarnaast wordt voorgesteld om een verbindingsfiguur of moderator aan te stellen die raakvlakken tussen projecten detecteert en kruisbestuiving stimuleert.

Structurele terugkoppeling is essentieel: door regelmatige bijeenkomsten tussen projectverantwoordelijken ontstaat er een lerend netwerk waar niet alleen successen, maar ook fouten gedeeld worden – wat toekomstige initiatieven sterker maakt. Het betrekken van beleidsmakers in deze terugkoppeling is essentieel om de leerlessen ook mee te nemen naar beleidsopmaak.

Langdurige financiering voor pioniersprojecten:

Hoewel veel projectsubsidies slechts een looptijd van twee jaar kennen, is dat vaak te kort voor pioniers in de bio-economie om echt door te breken. In de beginfase hebben deze projecten tijd nodig om te experimenteren, samenwerkingen op te bouwen en markten te verkennen. Tegelijkertijd ligt er ook een verantwoordelijkheid bij de initiatiefnemers om van meet af aan te bouwen aan financiële zelfredzaamheid. Het probleem ligt vaak in het feit dat de markt er (nog) niet klaar voor is, waardoor succesvolle initiatieven alsnog verdwijnen.

Landbouw als spil in de bio-economie:

De landbouwsector speelt een sleutelrol in de bio-economie. Boeren leveren niet alleen primaire grondstoffen, maar ook waardevolle reststromen uit hun bedrijfsvoering, landschapsbeheer of natuurbeheer.

Toch bestaat er een zekere concurrentie met een goede landbouwbedrijfsvoering, aangezien biomassa in eerste instantie op landbouwgronden zou moeten blijven waar het bijdraagt aan koolstofopslag en bodemkwaliteit.

Koppeling met erfgoedbeheer:

Een mooi voorbeeld van hoe bio-economie en erfgoed samen kunnen gaan, is het project 'Van tronc tot snipper' van ILVA. Landbouwers in de Vlaamse Ardennen worden vergoed voor het onderhoud van knotwilgen – een tijdrovende en weinig rendabele taak. Het snoeihout wordt vervolgens versnipperd en gebruikt als materiaal in biomassaketels, mulch, biochar of strooisel. Dit toont hoe landschapszorg, duurzame energie en circulaire economie elkaar kunnen versterken.

Bewustwording rond biogebaseerde materialen:

Er is nog te weinig kennis bij het brede publiek over biogebaseerde materialen en hun voordelen. Een gerichte bewustwordingscampagne is daarom noodzakelijk. Zie 'Drempels'.

Tot slot is er nood aan beleidsinstrumenten die de duurzame economie bevorderen. Een krachtig middel hiervoor is het integreren van duurzaamheidscriteria in openbare aanbestedingen. Net zoals sociale tewerkstelling vandaag vaak een voorwaarde is, zou ook het gebruik van biogebaseerde materialen of circulaire principes een standaard criterium moeten worden. Zo kunnen overheden hun voorbeeldrol ten volle opnemen in de omschakeling naar een circulaire economie.

De afzetmarkt voor biogebaseerde producten: een structurele uitdaging

Daarbij komt dat fossiel-gebaseerde producten vaak goedkoper zijn, terwijl biograndstoffen in sommige gevallen zelfs geld kosten om af te zetten (zie verder). Zonder voldoende marktvraag en bewustwording blijft de doorbraak van biogebaseerde producten dan ook uit (zie verder).

De logistiek in de bio-economie vormt een structurele uitdaging. Biograndstoffen zoals gras, maaisel, fruitpulp of snoeihout komen verspreid, onregelmatig en in relatief kleine hoeveelheden vrij. Vaak zijn ze bovendien slechts kort bruikbaar en dus bederfelijk. Hierdoor moet verwerking snel en lokaal gebeuren.

Fossiel-gebaseerde producten zijn goedkoper

Ironisch genoeg moeten producenten van biomassa vaak betalen om van hun 'afval' af te geraken, terwijl het in principe om waardevolle grondstoffen gaat. Zo werkt het systeem structureel in het nadeel van duurzame alternatieven.

Huidige kwaliteitsvoorschriften en levenscyclusanalyses bevoordelen nog vaak conventionele materialen. Zelfs met kwaliteitslabels scoren biogebaseerde alternatieven lager, onder meer omdat het landgebruik in hun milieubalans zwaar doorweegt. Hierdoor komt hun ecologische meerwaarde onvoldoende tot uiting in formele beoordelingskaders, wat hun acceptatie vertraagt.

pagina 13 van 27

Gebrek aan bekendheid en draagvlak bij het brede publiek

Waar in de voedingssector al veel bewustwording bestaat rond duurzaamheid, is dat voor materialen of bouwproducten nog nauwelijks het geval. Biogebaseerde alternatieven – zoals isolatiemateriaal uit hennep, wol of hout – worden vaak gezien als experimenteel of onbetrouwbaar. Klassieke, fossiel-gebaseerde producten hebben de voorkeur, puur uit gewoonte of onbekendheid.

Quote: “Mensen moeten weten wat ze kunnen kiezen. Je hebt gezonde producten, maar ook ‘gezonde’ materialen, duurzame materialen – als ze het niet kennen, kunnen ze het niet kiezen. Bij voeding weten mensen: lokaal en gezond. Maar bij materialen is dat besef er bijna niet.”

Zonder een breed draagvlak bij burgers, bedrijven én beleidsmakers blijven vraag en opschaling uit. Dit beperkt de mogelijkheden voor marktontwikkeling en de verankering van de bio-economie in onze economie en samenleving.

De administratieve last is te hoog

Biograndstoffen worden vandaag vaak nog als afval beschouwd, waardoor ondernemers een zware administratieve molen moeten doorlopen (zoals het verkrijgen van een grondstoffenverklaring). Zeker voor kleine en experimentele projecten is deze regeldruk onhoudbaar. De normen mogen dan wel behouden blijven, maar de werklast moet verschuiven van de ondernemer naar de overheid.

Een oplossing is het delen van gegevens binnen de overheid zelf, zodat ondernemers hun informatie maar één keer hoeven aan te leveren. Ook schaalafhankelijke regelgeving en een digitale “one-stop-shop” kunnen de drempels aanzienlijk verlagen.

Biomassa is schaars

Er is een tekort aan biomassa in Europa om de volledige Europese economie om te schakelen naar een biogebaseerde economie. Bovendien moet een groot deel van de beschikbare biomassa in de landbouw zelf blijven, om de bodemstructuur en koolstofopslag te verbeteren. Dat is prioritair ten opzichte van het gebruik voor materialen of energie.

Quote: “Veel biomassa moet, in eerste instantie, teruggaan naar het landbouwperceel, om bodemkoolstof te behouden.”

Een doordachte, meervoudige inzet van biomassa volgens het cascadeprincipe is daarom noodzakelijk: eerst als voeding, vervolgens als materiaal, en pas als laatste als energiebron.

Bio-economie nauwelijks op de politieke agenda

Hoewel de transitie naar een circulaire en biogebaseerde economie essentieel is voor klimaat en de gezondheid van mens en omgeving, blijft het thema onderbelicht in het beleid. De bio-economie krijgt zelden prioriteit, en beleidsdomeinen werken elkaar vaak tegen door gebrek aan afstemming. Er is nood aan een geïntegreerde visie waarin landbouw, economie, milieu en ruimte op elkaar afgestemd zijn.

2.2.3.4 Synergiën met andere beleidsdomeinen en facetten.

Bio-economie is sterk gelinkt met de gezondheid van de mens en van de omgeving. Door in te zetten op hernieuwbare grondstoffen, duurzame productiemethoden en kringloopdenken, draagt de bio-economie rechtstreeks bij aan een gezonde leefomgeving en het welzijn van mensen.

De bio-economie heeft een sterke band met het platteland. Juist in landelijke gebieden liggen er heel wat kansen om de bio-economie te verankeren en te benutten als motor voor een veerkrachtige plattelandseconomie. Denk aan het lokaal verwerken van biograndstoffen, het creëren van innovatieve biogebaseerde producten en het versterken van lokale hoogwaardige ketens.

Ook het onroerend natuurlijk erfgoed is nauw verweven met de bio-economie. De bescherming en het beheer van landschapselementen zoals houtkanten, knotwilgen of heggen kunnen perfect gekoppeld worden aan bio-economische toepassingen.

Tot slot is de bio-economie onlosmakelijk verbonden met de landbouwsector en het landschapsbeheer. Landbouwers leveren niet alleen voedsel en grondstoffen, maar spelen ook een sleutelrol in het beheer van natuurlijke hulpbronnen, bodemkwaliteit en biodiversiteit. De bio-economie biedt hen kansen om hun rol te versterken en te diversifiëren binnen een duurzame toekomstvisie.

2.3 DE KMO'S EN ONDERNEMINGEN ALS ECONOMISCHE MOTOR

2.3.1 Toekomstbeeld aan het begin van de sessie

Kernboodschap toekomstbeeld: We versterken de toekomst van KMO's en industrie op het platteland via innovatie, digitalisering en samenwerking met kennisinstellingen. Tegelijk maken we ruimte voor duurzame economie via de paarse bouwshift. Innovatie en duurzame ruimtelijke planning verzekeren een toekomstgerichte economie op het platteland.

Omschrijving

Om de toekomst van de KMO's en industrie op het platteland te verzekeren, maken we actief verbinding met kennisinstellingen, gezien de bedrijven op het platteland doorgaans verderaf gelegen zijn van de R&D-centra.

We moedigen initiatieven aan die inzetten op innovatie en digitalisering o.a. via Vlaamse en Europese fondsen.

We respecteren de open ruimte en ‘maken plaats’ voor economie via verweving in de kernen en door verouderde bedrijventerreinen en brownfields opnieuw in te richten en te verduurzamen. We zetten in op een paarse bouwshift door te verdichten, te verduurzamen en bestaande en goed gelegen bedrijventerreinen klimaatbestendig in te richten. We geven aandacht aan collectief beheer en herontwikkeling in functie van duurzaamheid. We zorgen voor goede (multi)modale ontsluiting en vermijden hinderlijk transport door de woonkernen.

2.3.2 Aanvullingen door de deelnemers

- Verweving en bedrijventerreinen: duidelijk onderscheid maken tussen activiteiten en sectoren.
- Meeste KMO's kunnen verweven worden in of direct aansluiten op een stads- of dorpskern. Grotere bedrijven sluiten best aan op een bedrijventerreinen.
- KMO-zones beter ontsluiten / aansluiten op hoofdwegen.
- Geen zonevreemde activiteiten toelaten op het platteland / in landbouwgebied.
- Recent door de Vlaamse Regering goedgekeurd actieplan voor bedrijventerreinen: wat betekent dat precies voor het platteland?
- Bij verduurzaming van bedrijventerreinen is het belangrijk de ondernemer mee te krijgen in het verhaal: what's in it for them?
- Slim lokaal vergunningenbeleid voeren om te sturen naar maatschappelijk gewenste ontwikkelingen.
- Waarom is afstand vandaag nog een issue? We werken samen met het buitenland, Vlaanderen is niet groot.

2.3.3 Verdieping subfacet aan de gesprekstafel

2.3.3.1 Goede praktijken en onderliggende succesfactoren en drijfveren (continue)

De discussie draait om het identificeren en opschalen van goede praktijken voor lokaal ondernemerschap en duurzame ontwikkeling in landelijke gebieden. De deelnemers bespreken verschillende voorbeelden:

- Herbestemming van leegstaande gebouwen, zoals een watermolen die is omgevormd tot een multifunctionele ruimte met bakkerij, herberg en B&B.
- Plattelandstoerisme, waaronder initiatieven als kamperen bij boerderijen en fiets- en wandelinfrastructuur.
- Herbestemming van kerken, met aandacht voor economische haalbaarheid en maatschappelijk draagvlak.
- Kleinschalige energieproductie op boerderijen, zoals biogas-installaties.
- Lokale voedselproductie en korte ketens tussen producent en consument.
- Detailhandelscoaches, die lokale besturen ondersteunen bij het uitwerken van een detailhandelbeleid.
- Strategische plannen voor kernversterking in plattelandsgemeenten.

2.3.3.2 Opschaling (start)

De groep bespreekt vervolgens hoe deze praktijken kunnen worden opgeschaald.

Belangrijke punten hierbij zijn:

- Belang van een duidelijk, kwalitatief subsidiekader in plaats van ad-hoc financiering.
- Financiële en fiscale prikkels om duurzaam ondernemerschap op het platteland te stimuleren.
- Een balans vinden tussen lokale beschikbaarheid van middelen en regionale netwerken.

- De uitdaging om diensten en voorzieningen te behouden in plattelandsgebieden.
- Kleine en grotere kernen op het platteland met elkaar verbinden.
- Behoeft e aan capaciteit en expertise over grondbeleid en uitgiftebeleid bij de lokale besturen.
- Landbouwers zijn ook ondernemers. Behandel ze zo.

2.3.3.3 Drempels (stop)

De deelnemers bespreken de uitdagingen en kansen voor ondernemerschap in landelijke gebieden. Enkele kernpunten:

- Ruimtelijke ordening en mobiliteit: Er wordt gesproken over de behoefte aan flexibiliteit in regelgeving, het belang van goede bereikbaarheid voor bedrijven en de balans tussen verschillende ruimteclaims (landbouw, natuur, economie).
- Regelgeving en administratie: Complexe regelgeving wordt gezien als een hindernis voor ondernemers. De belangrijkste drempel rond regeldruk zijn de complexiteit en zware procedures van regelgevende en subsidiekaders en de spanning rond oneerlijke concurrentie. Voorstellen zijn het ontwikkelen van duidelijke en toegankelijke kaders, het streven naar structurele ondersteuning en meer ruimte creëren voor experiment en innovatie.
- Landbouw en plattelandontwikkeling: De rol van landbouwbedrijven in de bredere economie komt aan bod, evenals de behoefte aan kennis en samenwerking om conflicten tussen landbouw en natuur te overbruggen.
- Jonge ondernemers en platteland: Laagdrempelige en duidelijke kaders en goede samenwerking maakt het ondernemen voor nieuwe toetreders en jongeren aantrekkelijker. Dit kan gaan over lokale subsidieregelingen en herbestemming van leegstaande panden, met aandacht voor zowel economische als sociale aspecten.
- Investeringsmaatschappijen: Ondernemers zijn daar weinig bekend mee.

2.3.3.4 Synergieën met andere beleidsdomeinen en facetten

- Overheidsinstrumenten (regelgeving – subsidies – fiscaliteit) zo inzetten dat ze ondernemerschap stimuleren in plaats van belemmeren.
- Geïntegreerde aanpak van ondernemerschap, waarbij landbouw, natuur, toerisme en andere sectoren niet los van elkaar worden gezien.
- Structurele samenwerking opzetten tussen overheidsdepartementen, m.n. tussen het Agentschap Landbouw & Zeevisserij en het Agentschap Innoveren & Ondernemen.
- Samenwerken met kennisinstellingen om jonge ondernemers naar het platteland te halen.

////////////////////////////////////

2.4 MAATSCHAPPELIJK VERANTWOORD ONDERNEMEN

2.4.1 Toekomstbeeld aan het begin van de sessie

Kernboodschap toekomstbeeld: Maatschappelijke Verantwoord Ondernemen (MVO) biedt bedrijven kansen om bij te dragen aan mens, milieu en maatschappij. Tegelijkertijd behalen ze economisch voordeel via duurzame oplossingen. Duurzaam ondernemen loont voor bedrijf en samenleving.

Omschrijving

Bedrijven hebben een maatschappelijke verantwoordelijkheid en nemen de effecten van hun activiteiten op mens, milieu en maatschappij mee in rekening.

We nemen bedrijven en organisaties op een praktische manier mee in MVO via een win-winaanpak:

- Kansengroepen betrekken in de invulling van knelpuntvacatures;
- Kostenbesparingen realiseren op domeinen als energie en afval;
- Nieuwe producten en diensten ontwikkelen die inspelen op de vraag naar meer duurzame producten en diensten;
- Restproducten valoriseren;
- Voordelen halen uit samenwerking;
- ...

Steunmaatregelen worden aan duurzaamheidscriteria gekoppeld.

2.4.2 Aanvullingen door de deelnemers

- We moeten duidelijk zijn waarover we het hebben: is het MVO, sociale economie, maatwerk? Dit zijn vergelijkbare dingen die toch niet helemaal hetzelfde zijn.
- De impact van klimaatverandering is een belangrijke driver voor maatschappelijk verantwoord ondernemen.
- Meer debat over het geheel van werk, sociaal werk en vrijwilligerswerk en de bijhorende statuten. Een (vrijwilligers)vergoeding is niet hetzelfde als een loon.
- Administratieve vereenvoudiging.
- Zoeken naar de balans tussen sociaal, ecologisch en economisch rendement. Je hebt altijd een verdienmodel nodig maar de prikkel om sociaal/duurzaam verantwoord te ondernemen ontbreekt vaak.
- Maatschappelijk verantwoord ondernemen/sociaal ondernemen is dikwijls inherent aan ondernemen in een plattelandscontext vanuit een meerwaarde voor de gemeenschap zoals het aanbieden van (ecosysteem)diensten en voorzieningen waar niet de grote monetaire winsten of shareholders value tegenover staat.

2.4.3 Verdieping subfacet aan de gesprekstafel

Maatschappelijk ondernemen zet mens en samenleving centraal. Hierbij zijn twee van de grootste uitdagingen:

1. De balans zoeken tussen het sociaal, ecologisch en economisch rendement. MVO vraagt stimulansen en motieven, niet alleen verplichtingen. De maatschappelijke return van MVO verdient structurele waardering.
2. Het beleid, regelgeving en (financiële) instrumenten zijn versnipperd, onduidelijk en niet op elkaar afgestemd. De veelheid aan regels, instanties en subsidiepotten zorgt voor drempels en ontmoediging bij initiatiefnemers.

Hieruit kunnen er drie generieke acties gedetecteerd worden:

1. Incentives en beloningssystemen voor sociaal/ecologisch verantwoord ondernemen op Vlaams en lokaal niveau.
2. Ontwikkeling van one-stop-shop en projectcoaching voor MVO-initiatieven op regionaal niveau.
3. Structurele waardering/erkenning van sociale impact in beleid en aanbestedingen.

Een aantal vernieuwende en uitspringende acties:

1. Green cheques invoeren waarmee arbeiders/bedienden betaald kunnen worden om tijdelijk / aanvullend te werken bij MVO-ondernemers.
2. VZW-adviseurs/fiscale kennispunten oprichten specifiek gericht op starters in MVO.
3. Onderwijs en stages koppelen aan MVO-werkplekken bijvoorbeeld in scholen of ziekenhuizen.
4. Interbestuurlijke samenwerking structureel maken, ook op niveau Vlaanderen-Nederland.
5. Communicatiecampagnes gericht op gedragsverandering en social storytelling inzetten.

De deelnemers aan de gesprekstafel voelen een hoge urgentie om maatschappelijk verantwoord of sociaal ondernemen te faciliteren omdat het, zeker in landelijke gebieden, kansen biedt voor sociaaleconomische inclusie en duurzame transitie. Er is geloof dat dit kan lukken o.w.v. volgende positieve elementen:

- Veel concrete voorbeelden met aantoonbare meerwaarde.
- Breed draagvlak onder jongeren en ondernemers.
- Samenwerking tussen beleid, bedrijven en middenveld groeit.
- Erkenning van sociale en educatieve meerwaarde is in opkomst.
- Verschillende vernieuwende arbeidsmodellen (bijv. repair cafés, sociaal-circulair).

2.4.3.1 Goede praktijken en onderliggende succesfactoren en drijfveren (continue)

Korte keten en valoriseren van reststromen: verwerken van reststromen tot een volwaardig eindproduct dat gevaloriseerd kan worden in een lokale afzetmarkt met specifieke aandacht voor gezondheid. Bijvoorbeeld het gebruiken van appels en peren van mindere kwaliteit (te klein, te groot, beschadigd,...) voor de productie van appelsap.

Maak meer slimme verbindingen tussen infrastructuur, functies, sectoren en doelgroepen zoals het multifunctioneel gebruik van ontmoetingsplaatsen of het versterken van samenwerking tussen producenten en scholen of ziekenhuizen voor voedsel. Een voorbeeld hiervan is het project van AZ Zeno in Knokke. Algemeener kan gesteld worden dat overheden en organisaties via openbare aanbestedingen maatschappelijk verantwoord ondernemen kunnen stimuleren.

Rol van bovenlokale structuren: deelnemers benoemden dat samenwerking tussen gemeenten, regio's en zelfs landen nodig is om maatschappelijke innovatie snel en effectief te verspreiden. Te kleinschalig werken belemmert opschaling en slagkracht.

Deelnemers gaven aan dat duurzame verandering vraagt om verandering van gedrag, bewustzijn en cultuur – bij burgers, ondernemers én beleidsmakers. Dit kunnen we bereiken met communicatie & storytelling. Het vertellen van verhalen die het belang van maatschappelijk ondernemen duidelijk maken alsook communicatiecampagnes opzetten die mensen verbinden.

2.4.3.3 Drempels (stop)

De deelnemers identificeerden in het gesprek verschillende drempels die het moeilijk maken om maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) op het platteland verder te ontwikkelen.

Versnippering van bevoegdheden, budgetten en kennis: het ontbreken van een centraal aanspreekpunt bij het lokaal bestuur of de provincie wordt aangekaart als een belangrijke drempel. De kennis over wat nodig is om een initiatief op te starten zit verspreid. Ook de middelen zijn versnipperd via projectsubsidies voor kortlopende projecten. Het telkens opnieuw schrijven van projectaanvragen is een arbeidsintensief proces en zorgt ervoor dat er te weinig continuïteit is in uitvoering en in opbouw van expertise. Daarnaast zijn lange doorlooptijden (bijvoorbeeld voor vergunningen) en onduidelijke procedures drempels die sociaal ondernemen in de weg staan. Het beleid wordt ook vaak als ontmoedigend ervaren:

Quote: "Het lijkt soms vooral de stok in plaats van de wortel."

2.4.3.4 Synergiën met andere beleidsdomeinen en facetten.

De deelnemers benoemden in het gesprek verschillende synergiën met andere beleidsdomeinen, onderdelen van het Plattelandspact en bestaande instrumenten. Het stimuleren van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) versterkt deze beleidsvelden en instrumenten vaak.

Water, klimaat en milieu: het thema water en bewustwording moet op alle niveaus aangepakt worden, water is essentieel voor landbouw, economie én leefomgeving. Bedrijven kunnen actief bijdragen aan duurzaam watergebruik, bijvoorbeeld door bufferbekkens of het zuiveren van water. Praktijken als lokaal energie opwekken door bedrijven en inzetten op reststromen dragen bij aan klimaatdoelen.

Arbeidsmarktbeleid: maatschappelijk verantwoord ondernemen kan leiden tot inclusieve werkgelegenheid en biedt kansen voor mensen met afstand tot de arbeidsmarkt via seizoenswerk, sociale economie bedrijven, VZW's, zorgboerderijen,...

Gezondheidszorg en onderwijs: Ziekenhuizen, scholen of andere instellingen die lokale groenten of fruit aankopen genereren meerwaarde voor gezondheid, economie en educatie. Via lespakketten over gezonde voeding, korte keten, landbouw, platteland en maatschappelijk ondernemen alsook het aanbieden van stages, versterken we de gemeenschapsvorming.

Maatschappelijk verantwoord ondernemen en bovenstaande velden zijn complementair en versterken elkaar:

- MVO initieert gedragsverandering bij ondernemers, burgers en overheden die ook ten goede komt aan beleid rond klimaat, inclusie, gezondheid en dorpsontwikkeling.
- MVO verbindt domeinen: energie, gezondheid, werk en milieu worden geïntegreerd aangepakt via sociale ondernemingen.
- MVO benut en versterkt bestaande instrumenten van het Plattelandspact (zoals korte keten, overheidsopdrachten, hergebruik, sociale tewerkstelling).
- MVO vraagt en stimuleert samenwerking tussen verschillende beleidsniveaus (lokaal-bovenlokaal-regionaal), net zoals het Plattelandspact.
- MVO creëert bredere impact: sociale, economische én ecologische winst in de dorps- en plattelandsgemeenschappen door samenwerking, innovatie en betrokkenheid.

2.5 INZETTEN OP COMPETENTIES EN TALENT

2.5.1 Toekomstbeeld aan het begin van de sessie

Kernboodschap toekomstbeeld: Een toekomstgerichte plattelandseconomie vraagt om investeringen in talent via onderwijs, ondernemerschap en arbeidsmarktinitiatieven zodat iedereen kan bijdragen. Innovatie, levenslang leren en duaal leren en nieuwe werkvormen spelen daarbij een sleutelrol. Onderwijs, samenwerking en flexibiliteit zijn de motoren van een veerkrachtige plattelandseconomie.

Omschrijving

Door investeringen in onderwijs en vorming, ondernemerschap en arbeidsmarktinitiatieven kan iedereen bijdragen aan een dynamische en toekomstbestendige plattelandseconomie. Onderwijs en innovatie in landbouw is daarbinnen een bijzonder aandachtspunt.

Er is samenwerking tussen scholen, bedrijven en kennisinstellingen in functie van een vlotte instroom en doorstroom van medewerkers en transfer van kennis en ervaring. Levenslang en duaal leren wordt gestimuleerd en nieuwe leervormen worden daarbij ingezet.

Nieuwe werkvormen en -plekken zoals co-working spaces en hybride werken zorgen ervoor dat inwoners van het platteland niet hoeven in te boeten aan professionele kansen.

2.5.2 Aanvullingen door de deelnemers

- De landbouwsector moet volop inzetten op digitalisering en technologische innovatie om toekomstgericht te kunnen werken.
- Het is belangrijk dat de effecten op de detailhandel mee ondersteund worden.
- In het onderwijs moet correcte en actuele informatie over landbouw verstrekt worden, zodat jongeren een realistisch en evenwichtig beeld krijgen van de sector.
- Er is nood aan een sterkere verbinding tussen landbouw, onderwijs en werkgelegenheid. Eigen inwoners zouden gestimuleerd moeten worden om seizoensgebonden werk te doen, onder meer via duaal leren en werken. Dit systeem moet ook breder ingezet worden, inclusief voor jongeren in het bijzonder onderwijs en voor nieuwkomers in opvangcentra.
- Onderwijs speelt een sleutelrol: kinderen moeten van jongs af aan kennismaken met landbouw via plattelandsklassen, aangepaste leerdoelen en stages op landbouwbedrijven. Landbouw zou structureel opgenomen moeten worden in de eindtermen.
- De kansen van werkgelegenheid bij het stimuleren van toerisme moeten benut worden om het platteland te versterken.

2.5.3 Verdieping subfacet aan de gesprekstafel

2.5.3.1 Goede praktijken en onderliggende succesfactoren en drijfveren (continue)

In Vlaanderen worden verschillende projecten opgestart om de talenten, competenties en het welzijn van mensen te benutten en versterken via initiatieven op het platteland.

In Vlaams-Brabant werd het platform ‘Doeners’ opgericht, met als doel het matchen van talenten en competenties tussen gemeenten/bedrijven en maatwerkbedrijven. Via dit platform worden mensen ingezet voor praktische taken zoals het onderhoud van landbouwgronden. Het succesvolle initiatief wordt inmiddels breder ondersteund door de Vlaamse overheid. UNIZO draagt op haar beurt bij met gelijkaardige projecten, waarbij ze inzetten op het in kaart brengen en ontwikkelen van talenten binnen lokale gemeenschappen en bedrijven.

In het vluchtelingencentrum Polders worden vluchtelingen actief betrokken bij landbouw en landschapsbeheer. Via samenwerking tussen boeren, landbouworganisaties en het opvangcentrum wordt gezocht naar manieren om de aanwezige talenten van vluchtelingen in te zetten in het buitengebied, onder andere in regio's zoals het Meetjesland.

In Duitsland ontstaan coöperatieve co-working spaces op het platteland, vaak in oude gebouwen. Deze werkplekken brengen hoogopgeleide mensen samen, stimuleren lokaal ondernemerschap en helpen om de braindrain vanuit het platteland tegen te gaan.

[illegible]

De zorgboerderij Gooikenshoeve is een voorbeeld van hoe landbouwbedrijven kunnen functioneren als zorglocaties. Jongeren met mentale problemen of een kwetsbare achtergrond vinden er begeleiding via landbouwactiviteiten. Ook het Boerenrustpunt van Rurant vertaalt kennis over burn-out naar de context van zorgboerderijen. Deze projecten worden ondersteund met vormingen en professionele coachingstrajecten voor boeren.

Daarnaast zijn er praktijkgerichte opleidingsinitiatieven en landbouwscholen zoals CVO's, die opleidingen aanbieden op het snijvlak van landbouw, zorg en economie, bijvoorbeeld hypotherapie of zorg in de paardensector.

Lokale markten en volkstuinen spelen een belangrijke sociale rol als bindmiddel binnen gemeenschappen. Ze bevorderen samen tuinieren en verhogen het bewustzijn over voedselproductie.

Tot slot speelt ook het onderwijs een belangrijke rol. Via plattelandsklassen bezoeken kinderen landbouwbedrijven om de herkomst van voedsel te leren kennen. Steeds vaker worden ook volkstuinen geïntegreerd in scholen om zo bij te dragen aan educatie rond gezonde voeding en natuurbeleving.

2.5.3.2 Opschaling (start)

In onze samenleving is het van essentieel belang om op een doordachte manier om te gaan met talenten en competenties. Een sterke focus ligt hierbij op het lokaal samenbrengen van deze talenten, niet enkel via grote bedrijven, maar vooral door samenwerking op kleinere schaal. Lokale actoren zoals landbouwers, bedrijven, maatwerkbedrijven en maatschappelijk kwetsbare groepen kunnen samen duurzame en inclusieve samenwerkingen opzetten. Door dergelijke verbindingen wordt niet alleen de arbeidsmarkt versterkt, maar ook het sociale weefsel binnen een regio.

Een andere belangrijke pijler is communicatie. Projecten, initiatieven en netwerken bestaan vaak al, maar blijven onder de radar door een gebrek aan duidelijke, toegankelijke communicatie. Het gebruik van eenvoudige taal en het actief verspreiden van informatie zijn noodzakelijk. Daarbij is het cruciaal om kennis niet alleen te delen, maar ook gericht aan te bieden aan wie ze nodig heeft. Overheden en organisaties, zoals VLAIO, spelen hierin een sleutelrol.

Het onderwijs moet flexibeler, praktijkgerichter en nauwer verbonden worden met de arbeidsmarkt. Meer samenwerking tussen scholen en bedrijven is nodig, zodat jongeren beter voorbereid worden op de realiteit van het werkveld. Tegelijk moet het onderwijs inspelen op actuele maatschappelijke en technologische thema's, zoals voeding, bio-economie en hightech innovaties. Ook het stimuleren van STEM-richtingen draagt bij aan een toekomstgerichte vorming van jongeren. Daarnaast is levenslang leren van groot belang, vooral binnen de landbouwsector. Landbouwers staan voor grote veranderingen en hebben nood aan opleiding en ondersteuning om hun bedrijfsvoering aan te passen aan nieuwe technologieën en bredere activiteiten. Dit vergt niet alleen kennis, maar ook praktische hulp en ontzorging in hun dagelijkse werking.

Ook het bijzonder onderwijs verdient specifieke aandacht. Hier moet sterk ingezet worden op talentontwikkeling, afgestemd op de individuele noden van de leerlingen. Dit zorgt ervoor dat elk kind maximaal tot zijn recht komt, ongeacht achtergrond of beperking.

Innovatie en economische diversificatie zijn eveneens sleutelbegrippen. Ondernemers moeten aangemoedigd worden om nieuwe producten en nevenactiviteiten te ontwikkelen, bijvoorbeeld rond fruit- en landbouwverwerking. Dit creëert nieuwe kansen voor economische groei en werkgelegenheid op lokaal niveau.

Een integrale benadering van verschillende beleidsdomeinen – zoals welzijn, werk en competentieontwikkeling – is noodzakelijk. Door samenwerking tussen sectoren kunnen complexe maatschappelijke uitdagingen beter aangepakt worden. Ook de actieve inzet van kennis die aanwezig is bij ouderen, bijvoorbeeld 65-plussers, vormt een meerwaarde. Hun ervaring kan waardevol zijn voor de begeleiding en opleiding van jongere generaties. Leer- en samenwerkingsnetwerken spelen hierin een verbindende rol. Koepelorganisaties kunnen kennis verspreiden en samenwerking stimuleren tussen landbouwbedrijven en kennisinstellingen. Daarnaast moet het werken in eigen streek meer gepromoot worden. Lokale werkgelegenheid draagt bij aan duurzame gemeenschappen en versterkt de regionale economie.

Het imago van landbouw en het leven op het platteland verdient meer positieve aandacht. Vandaag worden jongeren vaak aangemoedigd om te kiezen voor beroepen zoals arts, advocaat of manager. Het beroep van landbouwer moet opnieuw aantrekkelijk worden gemaakt, met aandacht voor zijn maatschappelijke waarde en innovatieve mogelijkheden.

Tot slot moet er blijvende aandacht zijn voor maatschappelijk kwetsbare groepen. Het is essentieel om vluchtelingen, mensen met een beperking en anderen met een afstand tot de arbeidsmarkt actief te begeleiden naar werk. Dit vereist een geïntegreerde aanpak, waarin inclusie en samenwerking centraal staan. Ook coworking-initiatieven kunnen hierin een belangrijke rol spelen, door ontmoeting, kennisdeling en innovatie te bevorderen.

2.5.3.3 Drempels (stop)

De uitstroom van jongeren zorgt voor een groeiend aantal vroegtijdige schoolverlaters zonder diploma. Daarnaast zorgen de versnippering van onderwijsnetten en het grote aantal scholen binnen één gemeente voor inefficiënties. De vraag rijst of deze onderwijsstructuren nog houdbaar zijn. Er is nood aan meer flexibiliteit in de onderwijsdoelstellingen en een efficiënter gebruik van middelen.

Ook op economisch vlak zijn er zorgen. Kleine, lokale ondernemers hebben het moeilijk om te concurreren met grote ketens, die zich veel meer bewegingsvrijheid kunnen veroorloven. Terwijl maatschappelijke meerwaarde steeds belangrijker wordt, blijft economische overleving vaak primeren. Innovatie vereist tijd en de opbouw van nieuwe competenties, maar die investering wordt niet altijd afgewogen tegen de onzekerheid van inkomsten, wat remmend werkt.

De arbeidsmarkt op het platteland laat veel potentieel onbenut, zeker bij kwetsbare groepen. Seizoensarbeid en agro-jobs spreken jongeren nauwelijks nog aan, onder andere door lage lonen en het ontbreken van sociaal contact en welzijn op de werkvloer. Dit is ook voelbaar in de zorgsector, waar onder meer thuishulp moeilijk ingevuld raakt. Daarbij komt het probleem van braindrain: hoogopgeleide jongeren trekken weg uit de regio, richting steden of aantrekkelijkere sectoren. De landbouw verliest hierdoor cruciale kennis, zeker nu oudere boeren stoppen en er geen opvolgers zijn. Jongeren worden zelden nog aangemoedigd om een toekomst in de landbouw na te streven, waardoor kennisoverdracht stopt en waardevolle expertise verloren gaat. Tegelijk is er sprake van sociale dumping. Kwetsbare groepen en buitenlandse arbeidskrachten worden vaak ingezet voor zwaar en laagbetaald werk, onder moeilijke omstandigheden. Deze manier van werken roept vragen op over sociale bescherming en rechtvaardigheid, zeker als winstbejag boven mensenrechten komt te staan.

Een ander knelpunt is het beperkte delen van kennis en ervaring binnen de sector. De toegang tot bestaande informatie is moeilijk en generaties boeren vinden elkaar niet vanzelfsprekend. Communicatie via websites of nieuwsbrieven blijkt onvoldoende; er is nood aan meer gerichte, persoonlijke ondersteuning en samenwerking met organisaties zoals VDAB, VLAM of VLAIO binnen de landbouwsector.

Tot slot vormt het vergunningenbeleid een flinke barrière voor boeren die willen verbreden of innoveren, bijvoorbeeld door toerisme of zorgactiviteiten op hun erf te organiseren. De procedures zijn ingewikkeld, traag en foutgevoelig. Dit schrikt vooral kleinere ondernemers af. Er klinkt dan ook een duidelijke oproep naar de overheid om de regeldruk te verlagen, de procedures te vereenvoudigen en innovatie in het buitengebied beter te ondersteunen.

2.5.3.4 Synergiën met andere beleidsdomeinen en facetten.

Er is een belangrijke rol weggelegd voor VDAB in de begeleiding van vluchtelingen naar werk. In samenwerking met organisaties zoals Vluchtelingenwerk Vlaanderen kunnen opvangcentra actief bijdragen aan arbeidsintegratie, onder meer via samenwerkingen met landbouworganisaties. Voorbeelden zoals het Nederlandse Refugee Connect tonen hoe de competenties en talenten van vluchtelingen op een waardevolle manier kunnen worden ingezet.

Daarnaast wordt het belang van duaal leren sterk benadrukt. Door jongeren via stages, landbouwklassen en bedrijfsbezoeken in contact te brengen met praktijkgerichte beroepen, zoals in de landbouw en techniek, groeit hun betrokkenheid en interesse. Onderwijsinstellingen spelen hierin een cruciale rol en duaal leren biedt een waardevolle brug tussen leren en werken.

Ook ondersteunende partners zoals VLAIO en het Departement Werk zijn van belang. Zij faciliteren ondernemerschap en ondersteunen de match tussen lokaal talent en bedrijven in de regio.

Een integrale benadering van welzijn, zorg, opleiding, werk, integratie en inburgering is daarbij essentieel. Initiatieven zoals het PAKT-project in de Kempen of de zorglandbouw brengen deze domeinen samen en creëren kansen voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Ze stimuleren inclusie én competentieontwikkeling. Tegelijk is er nood aan betere kennisdeling tussen generaties en sectoren, om de brug te slaan tussen sociale noden en economische mogelijkheden.

BIJLAGE:

Deelnemers toekomstatelier ‘Een plek van economische bedrijvigheid’ – 3/06/2025	
Agentschap Onroerend Erfgoed	Boeren op een Kruispunt
Departement Omgeving	Regionale Landschappen
Vlaamse Landmaatschappij	RURANT
Vlaams Ruraal Netwerk	Steunpunt korte keten
Toerisme Vlaanderen	Vlaamse Vereniging Dorpsbelangen
LEADER-gebied Pajottenland+	Bogaerdenberg vzw
Provinciale Ontwikkelingsmaatschappij Limburg	
Provincie Limburg	
Provincie Vlaams-Brabant	
Provincie West-Vlaanderen	
Gemeente Wellen	
Stad Sint-Truiden	

[illegible]